

Groeien door stoeien

Stoeien met kleuters

De woorden stoeien, vechten en kleuters worden vaak in één zin genoemd. Ondanks dat stoeien en vechten twee heel verschillende dingen zijn, worden beide vaak negatief benaderd. Terwijl stoeien een belangrijke functie heeft in de ontwikkeling van het kind. Hoe moeten kleuters dan het verschil weten tussen stoeien en vechten? Tijdens de les bewegingsonderwijs heb je veel mogelijkheden om met stoeien aan de slag te gaan. Zet dit in als leermiddel voor kleuters en kom zo tegemoet aan verschillende ontwikkelbehoeften.

Renske Pals is redactielid van HJK en docent aan de pabo van Avans Hogeschool in Breda. Ze schreef mee aan het boek *Bewegingsonderwijs met kleuters*

Mariska Beenhakker is vakleerkracht bewegingsonderwijs op basisschool De Provenier in Rotterdam. Ze schreef mee aan het boek *Beter spelen en bewegen met kleuters*

‘Jongens, niet duwen!’ ‘Houd nu eens op met dat trekken aan elkaar!’ ‘Blijf van elkaar af in de rij, daar komt alleen maar gedoe van!’ Veel jongens, en een gedeelte van de meiden, worden regelmatig door de leerkracht op deze manier aangesproken. Het onderlinge getrek en geduw is dagelijkse kost in de klas, de rij of buiten op het speelplein. Uit de literatuur blijkt dat stoeigedrag, lichamenlijk contact, een behoefte is van het jonge kind (Grisel, 2016). De leerlijn stoeispelen is niet voor niks onderdeel van het bewegingsonderwijs. Blijkbaar valt er iets te halen waar kinderen in hun ontwikkeling baat bij hebben. Als we snappen waarom het jonge kind dit gedrag veelvuldig laat zien, kunnen we hier binnen het onderwijs ook zinvolle tijd en ruimte voor vrijmaken om in deze behoefte te voorzien en ook het gedrag te begrijpen.

Verskil tussen stoeien en vechten

Wat verstaan we onder stoeispelen en wat onder vechten? Vechten en stoeien worden vaak door elkaar gehaald. Bij vechten is het agressieve gedrag bedoeld om een ander kwaad te doen. Het slachtoffer beseft dat hem of haar pijn is aangedaan. Bij stoeien heeft niemand de intentie om de ander pijn te doen. Wanneer het stoeien afgelopen is, blijven de kinderen vaak bij elkaar en gaan ze samen iets anders doen. In het geval van agressie worden de kinderen over het algemeen gescheiden en wordt daarna niet meer samen gespeeld (Smith & Hart, 2002). Als leerkracht speel je een grote rol tijdens deze bewustwording van kleuters. Door het stoeien op de juiste manier aan te bieden, kun je veilig tegemoetkomen aan de stoeibehoeften.

Stoeien met jongens en meisjes

Het verschil tussen jongens en meisjes speelt een rol bij stoeien, maar dat is niet het enige. Hierbij is van belang te zeggen dat niet alle

jongens ‘typische’ jongens zijn en niet alle meiden zijn ‘typische’ meiden. Wordt in dit artikel gesproken over jongens, dan wordt bedoeld de ‘meeste jongens’ en hetzelfde geldt voor de meisjes. Eén van de oorzaken waarom stoeigedrag gemiddeld vaker voorkomt bij jongens, is omdat jongens over het algemeen van nature meer testosteron hebben dan meisjes. Testosteron zet aan tot actie en bewegen, de behoefte hebben aan stoeien en rennen, en de natuurlijke behoefte om grenzen te verkennen en hiermee te experimenteren (Grisel, 2016). Omdat de linkerhersenhelft zich langzamer ontwikkelt bij een jongen (omdat testosteron in het bloed van jongens vertragend werkt), komen veel verbindingen niet tot stand. Dit is de reden dat jongens vooral verbindingen leggen binnen de rechterhersenhelft (abstract denken, creativiteit, ruimtelijke vaardigheden). De linkerhersenhelft is doorgaans minder sterk ontwikkeld, praten, luisteren en lezen zijn minder sterke vaardigheden. Dat kan een oorzaak zijn waardoor jongens over het algemeen op een fysieke manier contact met elkaar zoeken, en meisjes voornamelijk verbaal (Woltring, 2012; Brizendine, 2007; Brizendine, 2010; Delfos, 2010). Een jongen ziet stoeien ook eerder als een krachtmeting om zijn positie ten opzichte van anderen te bepalen (Van der Grift, 2011). Jongens doen aan fysieke competitie: ze stoeien met elkaar of overtroeven elkaar in stoer en riskant gedrag. Dergelijk gedrag is belangrijk voor het bepalen van de ‘pikorde’ in de groep. Iedere nieuwkomer moet eraan geloven en zich bewijzen. Als de pikorde is vastgesteld en de rust in de groep is hersteld, kunnen ze zich – voorlopig – weer veilig voelen. De hersenen van (veel) jongens hebben een duidelijk ‘doe-programma’. Het lijkt nu alsof jongens alleen maar deze stoeibehoeften hebben en de oorzaken alleen intern bij de jongens liggen. Dit hoeft niet zo te zijn. Meisjes kunnen dezelfde stoeibehoeften als jongens hebben. Het is daarom belangrijk om naar de kleuter zelf te kijken en wat er in zijn of haar gedrag te zien is.

Bij stoeien heeft niemand de intentie om de ander pijn te doen

Wat is stoeispelen?

Kenmerkend bij stoeispelen zijn de tegengestelde belangen en de verschillende functies: aanvaller, verdediger en soms de wachter en de scheidsrechter. De aanvallende kleuter probeert bijvoorbeeld het voorwerp af te pakken en de verdedigende kleuter probeert te voorkomen dat de aanvaller zijn zin krijgt. De bewegingsuitdaging is hierbij duwen of trekken aan een tegenstander om deze uit balans te brengen, terwijl die probeert om deze balansverstoringen te voorkomen. Het duwen en trekken met een medeleerling is nodig om een opdracht uit te kunnen voeren, de ander probeert dit te voorkomen (Beenhakker et al., 2016). Het bewegingsthema stoeispelen (TULE) speelt in op de natuurlijke drang van kleuters om te stoeien. Doordat er gewerkt wordt aan verschillende behoeften en opbrengsten, op zowel sociaal, emotioneel, motorisch, cognitief als fysiek vlak, kan de leerkracht tijdens de les bewegingsonderwijs hier optimaal op inspelen. Wanneer de les wordt opgezet met verschillende tuintjes (Pals & Bontje, 2017), kan de leerkracht bepalen waar zij deze les haar accent en aandacht op richt. Bij dat tuintje gaat de leerkracht staan.

Stoeispelen: opbouw en volgorde

Het is van belang een opbouw en volgorde in het stoeien aan te brengen. Dan krijgen de kleuters de kans om geleidelijk te leren stoeien en de bewustwording te creëren. Begin met het vaststellen van de regels en de plaatsbepaling. De afspraken zijn: stoeien doen we altijd op een matje (plaatsbepaling), schoenen uit, STOP=STOP en we stoeien zittend of op je knieën. Bij de eerste vormen van stoeispelen is er een gescheiden rolverdeling:

- **Stoeien om een voorwerp → Pak de bal af van je stoeimaatje.** Teun pakt de bal stevig vast en Dirk probeert de bal af te pakken. Teun probeert dit te voorkomen. Ieder heeft zijn eigen rol in het spel. Het voordeel van stoeien om iets is dat de kleuters nog niet gericht met elkaar hoeven te stoeien, maar om een neutraal voorwerp.
- **Broodje worst → Kruip maar uit het broodje.** Teun gaat op het matje liggen. Dirk vouwt het matje dubbel en gaat erop liggen: broodje worst. Teun probeert eruit te kruipen en Dirk biedt weerstand. Zonder direct aan elkaar te zitten, heeft ieder zijn eigen rol en wordt het op en over elkaar heen rollen al normaler.
- **Stoeien met elkaar → Duw de tafel om.** Teun gaat als een 'stevige tafel' zitten op handen en knieën. Dirk probeert de tafel om te duwen en Teun probeert zo stevig mogelijk te blijven staan. Ieder heeft weer zijn eigen rol in het spel. Op deze manier leren ze hoe het is om aan elkaar te zitten en zich weerbaar op te stellen.

Zodra er, na veel herhaling, meer emotionele en sociale veiligheid is binnen de groep of bij subgroepjes, kun je een stapje verder gaan: het

• Foto's: Anna Boukema

Stoeispelen: de aanvaller probeert het voorwerp af te pakken en de verdediger probeert te voorkomen dat de aanvaller zijn zin krijgt

afpakken van een kleiner voorwerp zorgt voor meer lichamelijk contact (1), het omdraaien van een platte pannenkoek (plat liggen op de buik of rug) vraagt meer inzet en zorgt daarmee voor meer lichamelijk contact (2), ieder kind heeft niet één rol, maar twee rollen tijdens het spel, die van aanvaller en verdediger (3). Bij (3) geldt:

- Beide kleuters hebben een bal vast. Jij probeert mijn bal af te pakken en ik probeer de jouwe af te pakken. Uiteraard proberen we ook allebei onze eigen bal vast te houden;
- Beide kleuters zitten op hun eigen sticker aan het eind van de mat. Jij probeert mijn sticker aan te tikken en ik de jouwe. Maar ik ga jou wel tegenhouden;
- We proberen elkaar van de mat af te duwen. Ik wil zelf op de mat blijven, maar ik duw jou eraf.

Ontwikkelingsdomeinen

Maak als leerkracht vooraf de overweging: laat ik ze zelf kiezen in hun groepje of maak ik de tweetallen? En als je groepjes maakt of tweetallen kiest, op welk ontwikkelingsdomein is je keuze dan gebaseerd?

- **Op emotionele veiligheid.** Voor kinderen die zich helemaal vrij voelen, is het fijn om even

>>

geen rekening te hoeven houden met 'de bange muisjes'. De 'bange muisjes' daarentegen vinden het misschien al genoeg om gewoon een beetje naast elkaar op een matje te rollenbollen. Als leerkracht kan het heel waardevol zijn om met deze kinderen samen te gaan 'stoeien'. Zij leren van jou op een gedoseerde en veilige manier hoe het werkt. Samen tegen de juf.

- **Op fysieke mogelijkheden.** Lengte en gewicht zeggen lang niet alles over de fysieke kracht en het doorzettingsvermogen. Wie is er aan elkaar gewaagd en voor wie is het helemaal niet erg om eens een sterkere klasgenoot tegen te komen? Leren verliezen is ook een kunst.
- **Op sociale pikorde bepalen.** Even de 'hittenpettiten' of de 'baasjes' bij elkaar gaat gedoe opleveren in de les. Maar dit is zo waardevol in het bepalen van wie waar staat. En het geeft jou als leerkracht veel handvatten waar je kunt begeleiden, bijvoorbeeld op de sociale en emotionele ontwikkeling van het kind of het pedagogisch klimaat binnen de groep.
- **Op het gebied van sociaal samenwerken.** Laat de kinderen kiezen uit twee of drie verschillende spelletjes. Nu moet er overlegd worden. Samen spelen, samen delen. Wat wil jij? Maar ik wil dat niet. Hoe kunnen we dat oplossen? Als leerkracht geeft dit veel informatie over de ontwikkelingsfase waar het kind zich op dat moment in bevindt en sluit het goed aan op de sociale vaardigheden die ook in de klas van ze verwacht worden.
- **Op het cognitieve vlak.** Snapt de leerling het spelletje? Wil je juist dat ze van elkaar leren hoe het werkt? Of wil je zelf even aan de slag met een homogeen groepje van kinderen die het nog niet snappen?
- **Op spelontwikkeling.** (Drietal) met scheids? Zeker bij oudere kleuters is dit heel goed haalbaar. De scheidsrechter heeft een zandloper van dertig seconden of één minuut. De scheidsrechter zegt 'Start' en 'Stop' en bepaalt de winnaar. En de scheids heeft altijd gelijk. Spelletje klaar, dan kiest de scheids een nieuwe scheids.

Opbrengst en belang

Als je jonge kinderen niet begeleidt in het leren beheersen en het richten van hun energie, kunnen er problemen ontstaan in de interne en externe communicatie. Kinderen willen hun energie inzetten en voelen. Worden ze hierin belemmerd, dan kan dat leiden tot latere problemen om binding te krijgen met het eigen voelen en richting geven aan dat gevoel (Deudekom, Ykema, & Ykema, 2015). De fysieke manier van communiceren is voor veel jongens de basis van de ontwikkeling van andere manieren van communicatie. Spelen, sporten, duwen, trekken en stoeien. De fysieke manier van contact maken, leidt tot het opdoen van zelfkennis. Over het algemeen beschikken de kleuterjongens nog

niet over de juiste woordenschat, maar ze hebben zeker wel behoefte aan contact (Deudekom, Ykema, & Ykema, 2015). Kleuters hebben behoefte aan spelen en bewegen. Spelen en bewegen is de motor voor de totale ontwikkeling van kleuters (Beenhakker et al., 2016). Onder de totale ontwikkeling valt de lichamelijke, cognitieve, emotionele, motorische, spel- en sociale ontwikkeling. Een les bewegingsonderwijs omvat meer dan alleen het stimuleren van de lichamelijke en motorische ontwikkeling. Iedere activiteit binnen een gymles draagt ook bij aan de andere ontwikkelingsdomeinen. De stoeiactiviteit van vandaag is de bal afpakken van je stoeimaatje (zie hiervoor de casus 'Niet eerlijk' op de volgende pagina). De leerkracht legt vandaag het accent op het langer vasthouden van de bal. Niet te snel opgeven.

Broodje worst: het kind dat tussen het dubbelgevouwen matje ligt probeert eruit te kruipen

Niet eerlijk

Mert gaat samen met Fiep stoeien. Mert pakt gelijk de bal en gaat zitten. Fiep lijkt het er niet mee eens te zijn. Zij wilde ook eerst de bal vasthouden. Ze kijkt naar de juf, maar die lacht alleen vriendelijk en zegt: 'Probeer het maar op te lossen.' Fiep loopt naar Mert en lijkt een keuze gemaakt te hebben. Ze gaat de bal afpakken. Straks mag zij, dat weet ze nog van de vorige keer. Mert zet vol zijn lichaam in, want verliezen van een meisje, dat wil hij niet. Sowieso is verliezen niet fijn. Mert is sterk en gebruikt goed zijn lichaam door tussen Fiep en de bal te draaien. Handig. Auw, dat deed zeer. 'Stop!' Fiep voelt aan haar kin. Mert kijkt vertwijfeld naar Fiep en dan angstig naar de juf. Hij had toch alleen maar de bal vast? Fiep lost dit zelf op. Even wrijven en het is weg. Mert moet nog wel 'Sorry' zeggen van Fiep. Fiep

gaat een trucje proberen. Ze trekt nu niet aan de bal, maar trekt een arm weg en dan rolt de bal opeens onder Mert vandaan. Slim hoor. Mert loopt naar de juf: 'Juf, Fiep speelt niet eerlijk'.

Totale ontwikkeling

Ieder duo, ieder spelletje, iedere les levert weer andere 'bijvangst' op. Stoeien helpt kinderen bijvoorbeeld om op een veilige manier hun grote motoriek te oefenen, bewust te worden van hun lichaam. Daarnaast leert het je hoe je goed kunt vallen, het leert je je eigen grenzen te verkennen, te verleggen en aan te geven. Je leert omgaan met de grenzen van een ander en goed te reageren als je daar onbedoeld overheen gaat. Werken aan de sociale veiligheid (durf jij mij en ik jou aan te raken), emotionele veiligheid (ik durf aan te geven dat ik iets niet prettig vind), lichaamsbesef (ik moet mijn knieën en armen op schouderbreedte zetten om stevig te zitten), weerbaarheid (ik durf tegengewicht te geven), grenzen aangeven (stop, hou op) en die van anderen leren respecteren, omgaan met winst en verlies en elkaar leren aanraken, oftewel werken aan de totale ontwikkeling. Doordat kleuters jong leren hoe ze wel kunnen stoeien, zal dat bewustwording naar boven brengen. Wanneer het stoeien wordt afgekapt, blijft de behoefte bestaan en niet de bewustwording. En dat kan leiden tot frustratie. Dus maak gebruik van de stoeibehoefte, want die zijn er, en zorg dat de frustratie omgezet wordt in plezier! De tijd en ruimte is er, maar zorg voor duidelijk overkoepelende regels/afspraken die voor alle kleuterklassen, onderbouw-, middenbouw- en bovenbouwgroepen gelden. 🌟

Literatuur

- Beenhakker, M., Gorissen, G., Groot, T. de, Pals, R., Soest, M. van, & Touwen, R. (2016). *Bewegingsonderwijs met kleuters*. Groningen: Noordhoff Uitgevers.
- Brizendine, L. (2007). *De vrouwelijke hersenen, over de geheimen van het vrouwelijke brein*. Amsterdam: Rainbow.
- Brizendine, L. (2010). *De mannelijke hersenen, waarom mannen anders zijn dan vrouwen*. Amsterdam: Sirene.
- Delfos, M. (2010). *De schoonheid van het verschil, waarom mannen en vrouwen verschillend én hetzelfde zijn*. Amsterdam: Pearson Assessment and Information.
- Deudekom, N., Ykema, G., & Ykema F. (2015). *Rots en Water*. Uitgeverij: SWP.
- Grift, B. van de (2011). *Hoera! Het is een Jongen/Meisje*. Amsterdam: Reed Business.
- Grisel, L. (2016) *Nicotopia en bewegend leren (proefschrift)*. Radboud Universiteit, Nijmegen.
- Ingalhalikar, M., Smith, A., Parker, D., Satterthwaite, T.D., Elliott, M.E., Ruparel, K., Hakonarson, H., Gur, R.E., Gur, R.C., & Verma, R. (2013). Sex differences in the structural connectome of the human brain. *PNAS* 2014, 111 (2) 823-828.
- Pals, R. & Bontje, D. (2017). De kracht van samenwerken. *HJK*, 45 (4), 18-21.
- Smith, P.K., & Hart, C.H. (2002). *Childhood social development*. Oxford, UK: Blackwell Publishers.
- Woltring, L. (2012). Opvoeding en sekseverschillen bij baby's, peuters en kleuters. In H. van Bakel, R. de Groot, & J. van der Ploeg (Red.). *Van klein tot groot. De ontwikkeling van het jonge kind* (pp. 156-164). Apeldoorn: Garant.